

Неприятели по подземните части на овощните култури и ягодата

Автор(и): проф. д.с.н. Ангел Харизанов

Дата: 06.01.2024 Брой: 1/2024

Увеличаване площите на костилковите овощни видове, на разсадниците за производство на посадъчен материал и недостатъчните грижи за старите градини създават условия за повишаване числеността на вредните насекоми и други неприятели, повреждащи подземни части на растенията. Наблюденията през последните години в Пловдивско, Пазарджишко и Старозагорско показаха, че най-често вредят ларвите на черна и медна златка, следвани от тези на листороги бръмбари и ограничено от „телени червеи“ и някои други неприятели.

Черната златка е разпространена повсеместно в България, но в по-висока численост в Южна в сравнение със Северна България и останалите части на страната. Плътноста ѝ е най-голяма в близост до розови насаждения, шипка, глог, трънкослива и леки и песъкливи почви. Ларвите се изхранват по корените на трънкослива, джанка, слива, праскова, череша, кайсия, вишна, бадем, зарзала, нектарина, шипка, глог, маслодайна роза и ограничено по корени на семкови овощни видове. В овощни разсадници най-силно се повреждат корените на слива, кайсия и праскова, а в плододаващи градини – на череша, праскова, кайсия.

В разсадниците ларвите се вгризват в тънките корени на семеначетата и изгризват ходове, като се хранят с дървесината, без да засягат кората. При сливови семеначета входният отвор лесно се забелязва поради тънката кора, но при праскова и кайсия това е по-трудно поради дебелината на кората. При разкъсване на кората в хода се виждат ларви и екскременти. Повредените семеначета най-често изсъхват. При дръвчетата от втора и трета година ларвите се вгризват в главния корен под кореновата шийка, изгризват дървесината във вид на надлъжен ход заедно с камбиалния слой. Повредата е видима по изсъхналите листа и целите дървета.

По корените на плододаващи черешови, прасковени, сливови и други видове дървета вредят голям брой ларви – по няколко десетки, а в отделни случаи и по повече. При такива силни нападения листата от горната част на короната окапват, растенията отслабват и след няколко години изсъхват.

Черната златка развива едно поколение за около две години и зимува като ларва от различни възрасти и като възрастно насекомо. Зимуващите бръмбари се появяват по трънкослива, глог и шипка още през втората половина на април при топло и слънчево време. Летят с бръмчене и кацат по дърветата с шум, пълзят енергично, при докосване отлитат, а при стръскване на клони падат по повърхността на почвата и остават неподвижни. Рано сутрин се покачват по ствола на дърветата, нагризват и прегризват дръжките на листата и предизвикват масов листопад; изгризват пъпките в основата на листната дръжка и нагризват кората на младите клони и на летораслите. Периодът на хранене до началото на яйцеснасянето продължава повече от два месеца – до средата и втората половина на юни. Неприятелят снася при

трайно повишаване на температурата на въздуха над 22-23 °C, а масовото снасяне е през юли и август. Яйцата са разположени около кореновата шийка на дръвчета и дърветата, по пукнатините на кората на височина 10-15 см от повърхността на почвата и са залепени със секрет от придатъчните полови жлези и по повърхността на почвата на 10-20 см от основата на ствола. Яйцето е едро – 1.5 мм, дълго, бяло и лесно се забелязва по кората, но по почвата – е трудно поради полепналите по него почвени частици. Яйчната продукция варира от 60 до 776 (някои автори съобщават за снесени от 200 до 2 500 яйца). Яйчният стадий продължава 10-25 дни, а ларвният – 12-13 месеца. Високата влажност влияе неблагоприятно върху яйцата и младите ларви. Ларвите се вгризват непосредствено под кореновата шийка, нагризват кората по дърветата и преминават в централния корен, който тунелират. Ларвите, излюпени от яйца, снесени по повърхността на почвата се изхранват по странични корени. Презимувалите ларви каквидират и през юли и първата половина на август, а бръмбарите имагинират през третото десетдневие на юли и през август. Възрастни насекоми се появяват в два периода – през април – началото на май и в края на юли и през август.

Медната златка в Южна България е с тенденция на повишаване на числеността и вредната дейност в сравнение с черната златка. Ларвите повреждат предимно кайсия, праскова и слива. Характерно за този неприятел е, че ларвите не се вгризват в главния корен под повърхността на почвата, а изгризват кората и дървесината по надземната част около кореновата шийка. Видът развива едно поколение годишно и зимува като ларва по корените на повредените растения.

Обикновената златка е опасен вредител по овощните дървета, но същевременно сапрофитните ларви на златката са еквивалент на земния червей, превръщайки гниещата смес от органична материя и растителни отпадъци с която се хранят в отличен компост.

Бръмбарите се появяват в края на април – първо десетдневие на май и най-често се установят по шипка, круша и глог. Те вредят подобно на бръмбарите на черната златка, снасят яйцата си през юни и юли, като ги разполагат на купчинки от няколко десетки до 100 в купчинка в основата на ствола – около кореновата шийка. Ларвите се развиват за 9-10 месеца.

Сродни видове на черната златка са : *Carpodis tenebucosa* Ol и *C. carioia* Pall. Първият вид е по-дребен, а вторият – по едър от черната златка, но имат еднакви биология и вредят по същия начин. Контролът е труден поради скрития начин на живот на ларвите на черната златка и липса на регистрирани продукти срещу възрастните насекоми на двата вида. В миналото се прилагаше обгазяване срещу ларвите със серовъглерод по специален метод, а срещу възрастните насекоми се прилагаша продукти, които от дълго време не се предлагат на пазара.

Трябва да се провеждат редовни наблюдения за фенологията на бръмбарите, снасянето на яйца и излюпването на ларвите. Да се унищожават храстите на трънкослива , шипка глог в близост до разсадници и площи за нови костилкови овощни насаждения. Да се поддържа висока агротехника при отглеждане на костилковите овощни видове в градините и в разсадници за производство на овощен материал. Строго да се контролира производство на посадъчен материал – да се засаждат дървета, отговарящи напълно на БДС (височина при надземната част на стъблото, дебелина на 15 см от мястото на присаждане, брой и дължина на корените и чисти от вредители). Да се стръскват дърветата (там, където е възможно), да се събират и унищожават бръмбарите.

По подземните части на овощните дървета вредят предимно ларвите на **обикновения майски бръмбар** и на **мраморния бръмбар**. Те повреждат най-силно корените на череша, круша и ябълка, на дръвчетата в разсадниците и на засадените на постоянно място, като нагриват и изгриват дървесината. При плододаващи дървета нагриванията достигат 20 и повече см. Ларвите от първа възраст отначало се хранят с хумусни вещества, а по-късно нагриват младите коренчета, а ларвите от втора и трета възраст предпочитат само с корените.

По корените на плододаващите дървета вредят по няколко десетки ларви, които отначало предизвикват обилен листопад (оголване горния етаж на короната), а по-късно – изсъхване на дърветата в овощни и горски разсадници. При повредата на главния корен дърветата изсъхват.

мраморен бръмбар

Двата вида бръмбари предпочитат леки и песъкливи почви с гниеща растителност и почви, обилно торени с оборски тор. Те са полифаги и вредата им по корените на овощни дървета е значително по-малка от тази на черната и медната златка. Те са еволюционно стари, снасят малък брой яйца и развиват едно поколение за около 3 години. Контролът им е подобен на златките: мониторинг на летежа на бръмбарите, снасяне на яйца и излюпване на ларвите, унищожаване на плевелна растителност, почистване на площите от гниещи материи (слама, растителни остатъци и др.), висока агротехника и често напояване на разсадниците през периода на масово снасяне на яйцата и излюпване на ларвите. Срещу обикновения майски бръмбар се прилага Дека ЕК, а срещу него и други листороги бръмбари – Метеор.

Подземните части на дърветата в разсадниците и на младите дървета, засадени на постоянно място, се повреждат незначително и от **телени червеи**. Срещу тях наред с агротехническите мерки може да се прилага при засаждането Ерколе ГР или Трика експерт ГР, продуктите са токсични и срещу ларви на листороги бръмбари.

Подземните части на дърветата в разсадниците и на плододаващите дървета се заразяват и повреждат и от **нематоди *Meloidogynae spp.*, *Xuiphinema spp.*, *Pratylenchus spp.*** и др., което налага изследвания на почвата за разсадници и нови овощни градини и за нематоден статус.

Подземните части на **ягодовото растение** – коренище (видоизменено стебло и силно разклонени корени) се нападат от ларви на майски бръмбари, житен юнски бръмбар; ларви на различни видове телени червеи; на поленоядди; хоботници и др., но най- силни повреди нанасят ларвите на **обикновения майски бръмбар** и на **ягодовия коренов хоботник** – *Otiorrhynchus rugosostriatus* Goeze. Ларвите на майския бръмбар нагриват и прегриват корените на растенията и изгриват галерии в коренището. Повредите са на хармани, повредените растения растат слабо, дават дребни и некачествени плодове или напълно изсъхват. Ларвите на ягодовия коренов хоботник причиняват подобни повреди, при слабо нападение растенията цъфтят и плододават, но плодовете са дребни, безцветни и най-често изсъхват през периода на узряване. Видът развива едно поколение годишно и зимува като възрастен женски бръмбар.

Контролът срещу листорогите бръмбари и ягодовия коренов хоботник е единствено с агротехнически мероприятия – избор на място за производство на посадъчен материал и плодове, засаждане на здрав и качествен разсад, отговарящ напълно на БДС; почистване на площите от гниещи растителни части и т.н. и от слама; прилагане на висока агротехника, системен мониторинг на здравословното състояние на насажденията; своевременно унищожаване на нападнатите растения и ларвите по тях и други.